

ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Свистун В. І., Поливанюк В. В.

ВСТУП

Відповідно до сучасних екстремальних умов функціонування ЗС України та їх завдань щодо відсічі російської агресії суттєво зросли і професійні вимоги до їх комплектування особовим складом, в першу чергу, його елітою – офіцерами. У зв'язку з цим відзначаємо значний попит на – висококваліфікованих офіцерів в тому числі й фахівців фізичної культури і спорту, здатних якісно планувати та організувати фізичну підготовку особового складу. А це безпосередньо залежить від сформованості їх професійної компетентності в процесі їх професійної підготовки у ВВНЗ.

Сучасна модель військової освіти має забезпечувати підготовку військових фахівців на основі їх безперервного професійного розвитку, враховувати загальні тенденції розвитку системи національної та міжнародної безпеки, зміни принципів та способів ведення збройної боротьби, нові вимоги до якості військової освіти на основі стандартів НАТО. Розв'язання цієї проблеми вимагає активізації наукових розвідок у сфері професійної підготовки військових фахівців, зокрема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту (ФКіС) ЗС України, здатних на високому рівні спланувати та організувати фізичну підготовку військовослужбовців, оскільки нині на них існує суттєвий попит.

Моделювання є одним із найбільш поширених методів наукового пізнання педагогічних систем, явищ, об'єктів й використовується в науці з метою вивчення і перетворення явищ у будь-якій сфері діяльності, зокрема й у військовій педагогіці.

1. Аналіз науково-педагогічних досліджень, в яких використано метод моделювання

Відтак метод моделювання широко використовується в сучасних педагогічних дослідженнях військової освіти, що знаходить підтвердження у наукових доробках. Так, науковцями у галузі військової педагогіки спроектовано *моделі явищ, процесів, систем*, а саме: модель

формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ), ¹структурна модель методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін майбутніх магістрів військово-соціального управління², модель педагогічної системи формування військово-спеціальної компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання ³, модель формування прогностичної компетентності майбутніх офіцерів⁴, модель розвитку професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління у процесі оперативно-тактичної підготовки⁵, професійно орієнтована модель формування іншомовної професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління⁶, структурно-функціональна модель підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін⁷, модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі навчання фахової підготовки ⁸, модель розвитку комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів⁹ тощо.

¹ Капінус О. С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. 600 с.

² Олійник Л. В. Теоретичні та методичні засади навчання військово-спеціальних дисциплін майбутніх магістрів військово-соціального управління : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2021. 42 с.

³ Торічний О. В. Теоретико-методичні засади формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2013. 36 с.

⁴ Азаров І. С. Підготовка майбутніх офіцерів до прогностичної діяльності у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 20 с.

⁵ Вербин Н. Б. Розвиток професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління у процесі оперативно-тактичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00. 04. Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Київ, 2018. 20 с.

⁶ Крикун В. Д. Формування іншомовної професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 19 с.

⁷ Лісніченко Ю. М. Підготовка майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 20 с.

⁸ Марченков С. М. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2021. 21 с.

⁹ Шалигіна Н. П. Розвиток комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів у процесі військово-професійної підготовки до участі в міжнародних миротворчих операціях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 20 с.

Моделювання *формування професійної та фахової видів компетентності військових фахівців* здійснили науковці: Р. Бакуменко – офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення¹⁰, В. Георгієв – майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ¹¹, С. Нехаєнко – організаторів морально-психологічної діяльності військ (сил)¹², О. Тракалюк – посадових осіб кадрових органів Збройних сил (ЗС) України¹³, А. Шевченко – майбутніх офіцерів тилу¹⁴ та ін.

Важливими для нашого дослідження є використання науковцями методу моделювання щодо *фізичної підготовки* військовослужбовців. Так, ними спроектовано модель методичної системи навчання гирьового спорту курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання¹⁵, графічна модель методики організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативно-тактичного рівня¹⁶, модель оптимізації процесу спеціальної фізичної підготовки курсантів льотних спеціальностей¹⁷ педагогічна модель методики розвитку силових якостей курсантів засобами армспорту у процесі фізичного виховання¹⁸, структурна модель системи фізичної підготовки курсантів-артилеристів¹⁹, структурно-функціональна модель

¹⁰ Бакуменко Р. О. Розвиток професійної компетентності офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 21 с.

¹¹ Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 20 с.

¹² Нехаєнко С. І. Розвиток професійної компетентності офіцерів-організаторів морально-психологічного забезпечення в процесі оперативно-тактичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 21 с.

¹³ Тракалюк О. Л. Розвиток фахової компетентності посадових осіб кадрових органів Збройних сил України у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 19 с.

¹⁴ Шевченко А. В. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 20 с.

¹⁵ Пронтенко К. В. Теоретичні і методичні засади навчання гирьового спорту курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 42 с.

¹⁶ Жембровський С. М. Методика організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативно-тактичного рівня : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2013. 240 с.

¹⁷ Кирпенко В. М. Оптимізація спеціальної фізичної підготовки курсантів-льотчиків у період льотного навчання : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02. Львів, 2014. 20 с.

¹⁸ Кісілюк О. М. Методика розвитку силових якостей курсантів військових закладів вищої освіти засобами армспорту у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2021. 20 с.

¹⁹ Климович В. Б. Оптимізація системи фізичної підготовки курсантів-артилеристів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02. Київ, 2016. 20 с.

формування фахової компетентності офіцерського складу ЗС України зі спеціальної фізичної підготовки²⁰, педагогічна модель методики розвитку рухових якостей у курсантів засобами військового п'ятиборства у процесі фізичного виховання²¹, структурно-функціональна модель методики розвитку фізичних якостей курсантів-десантників засобами кросфіту у процесі фізичного виховання²² тощо.

Найбільший інтерес для нашого дослідження представляють наукові праці, в яких спроектовано та описано моделі *формування й розвитку фахівців фізичної культури і спорту-військовослужбовців*. Так, структурно функціональна модель поетапного розвитку фахової компетентності начальника фізичної підготовки і спорту у системі післядипломної освіти, спроектована Д. Погребняком²³; контекстну модель формування організаційної компетентності майбутніх офіцерів – ФКіС пропонує І. Беліков²⁴.

Моделювання є одним з основних методів педагогічних досліджень, оскільки є засобом теоретичного дослідження педагогічних явищ, що адекватно відображає предмет дослідження. Педагогічне моделювання уможлиблює представлення педагогічних процесів та явищ у вигляді системи, що дає змогу визначити чинники та умови її функціонування, а також чинників, які впливають на її результативність. Важливість моделювання педагогічних систем полягає в тому, що в його результаті створюється концептуальна модель об'єкта, яка може використовуватися для прогнозування його розвитку.

Як зазначає Л. Калініна, термін «модель» базується на абстрактно-логічних процедурах наукового дослідження та використовується тоді, коли виникає необхідність відобразити об'єкт, процес або деяку сукупність явищ за допомогою інших об'єктів, процесів, явищ, які краще

²⁰ Чернявський О. А. Формування фахової компетентності офіцерського складу Збройних сил України зі спеціальної фізичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2014. 16 с.

²¹ Юр'єв С. О. Методика розвитку рухових якостей курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2020. 22 с.

²² Ягодзінський В. П. Методика розвитку фізичних якостей курсантів-десантників засобами кросфіту у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2020. 19 с.

²³ Погребняк Д. В. Розвиток фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 317 с.

²⁴ Беліков І.О. Формування організаційної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту Збройних сил України : дис. д-ра філософії : 011 – «Освітні, педагогічні науки». Київ, 2023. 309 с.

вивчені, зрозумілі, досліджені, або коли виникає потреба у суб'єкта пізнати, обґрунтувати, пояснити складні явища й поняття ²⁵.

Існує чимало визначень та інтерпретацій терміна «модель»: еталон, стандарт, зразок, примірник чогось; схема для пояснення якогось явища або процесу²⁶; предметна, знакова чи мисленнева (уявна) система, що відтворює, імітує або відображає якісь визначальні характеристики, тобто принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості чи ознаки об'єкта пізнання (оригіналу), пряме, безпосереднє вивчення якого з якихось причин неможливе, неефективне або недоцільне, і може замінити цей об'єкт у процесі, що досліджується, з метою отримання знань про нього ²⁷; уявна чи матеріально-реалізована система, котра відображає чи відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта ²⁸; система, штучно створена людиною, що набуває змісту аналога, має пізнавальний потенціал лише тоді, коли відтворює і заміщує об'єкт дослідження та в процесі його вивчення дає змогу отримати нову інформацію²⁵ тощо. Відтак семантичне значення поняття «модель» багатозначне й означає зразок якогось об'єкта чи системи об'єктів, представлений у найбільш загальному вигляді при певній схематизації структурних компонентів і зв'язків між елементами та відтворює його окремі сторони, характеристики, властивості, функції²⁵.

Відтак моделювання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – ФКіС ЗС України дає змогу дослідити педагогічний процес шляхом розроблення відповідної моделі, надання йому системного характеру, конкретизації кожного етапу. Саме тому модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України розуміємо як схематичне відтворення предмета дослідження, що відображає впорядковану структуру його функціональних елементів і зв'язки між ними.

Отже, аналіз моделей формування й розвитку фахівців, спроектованих науковцями, дає підстави вважати, що структура моделі такого педагогічного явища як формування професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України має включати такі основні елементи як: мета, завдання, методологічні підходи та їх

²⁵ Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом : системи, процеси, технології : монографія. К.: Інформавтодор, 2008. 472 с.

²⁶ Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 366 с.

²⁷ Філософський енциклопедичний словник / ред. Шинкарук В.І., Бистрицький Є. К., Булатов М.О., та ін. Київ : Абрис, 2002. 751 с.

²⁸ Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

принципи, зміст, етапи і педагогічні умови, суб'єкти освітнього процесу, методи навчання, види навчальних занять і засоби організації освітньої діяльності у ВВНЗ, критерії оцінювання сформованості його професійної компетентності та її рівні.

Аналіз наукових доробок щодо структури педагогічної моделі формування певних особистісних і професійно важливих утворень та якостей військовослужбовців доводить той факт, що більшість із них включають такі компоненти (блоки): цільовий, змістовний, процесуальний і результативний, а їх кількість залежить від особливостей предмета дослідження та методики його формування, розвитку, вдосконалення.

2. Обґрунтування змісту моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України

На підставі теоретичного аналізу та узагальнення наукової літератури пропонуємо педагогічну модель поетапного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, яка включає цільово-методологічний, змістовний, суб'єкт-суб'єктний, методичний, оцінно-результативний блоки (рис. 1).

Цільово-методологічний блок моделі відображає мету, завдання, методологічні підходи та принципи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС у системі вищої військової освіти.

Метою є формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України.

Відповідно до поставленої мети нами були сформульовані такі завдання:

- формування ціннісних орієнтирів і мотивів майбутньої професійної діяльності;
- інтеграція військовопрофесійних знань, вмінь з військово-спеціальними, традиційних та інноваційних методів навчання;
- активізація навчально-пізнавальної діяльності підбором професійно орієнтованого навчального матеріалу, що репрезентує типові професійні ситуації;
- формування ціннісно-мотиваційного, когнітивного, праксеологічного, індивідуально-психічного, суб'єктного компонентів професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України тощо.

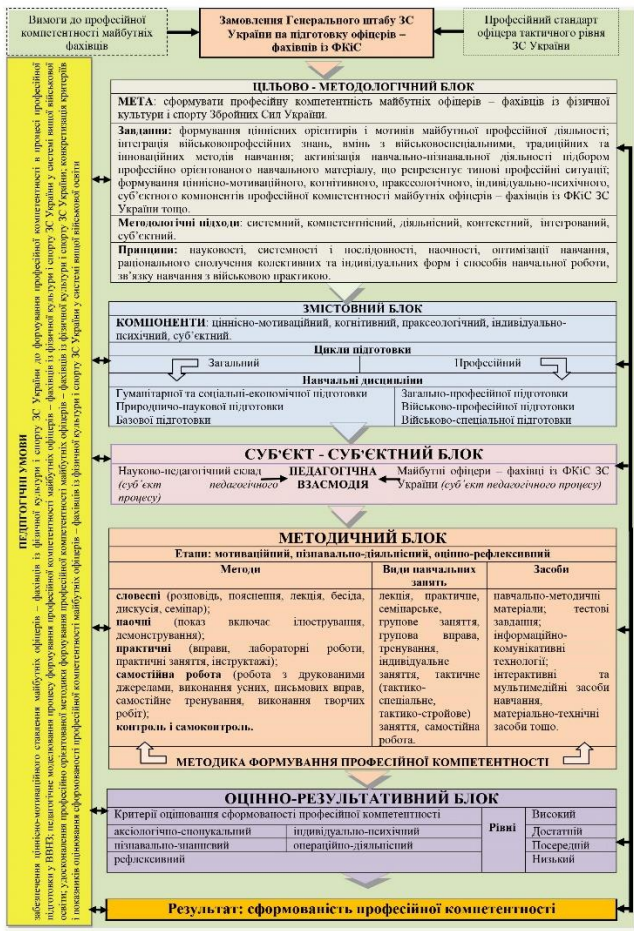

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України

Педагогічний процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України ґрунтується на основних ідеях та положеннях системного, компетентнісного, діяльнісного, контекстного, інтегрованого і суб'єктного підходах, оскільки взаємовідносини між складними об'єктами підпорядковуються різним законам і не можуть бути з'ясовані за допомогою одного підходу

²⁹, а, отже, дослідження цієї проблеми потребує застосування широкого спектру методологічних підходів.

Відтак методологічним підґрунтям нашого дослідження є *системний підхід*, оскільки формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України є системою, а система є множиною взаємопов'язаних між собою компонентів однією метою, впорядкованих за певними закономірностями і зв'язками, що функціонують як єдине ціле та характеризуються відносно стійкою цілісністю й виявляються у її структурі, що наочно демонструє модель.

Кожна система розглядається як така, що має свою мету, структуру, змістове наповнення, засоби і визначений реальний результат. При цьому мета відповідних елементів системи неодмінно має бути підпорядкована досягненню загальної мети функціонування²⁵. Спираючись на зазначене, ми розглядаємо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України як педагогічну систему, що має складну ієрархічну структуру і є цілеспрямованою, керованою, динамічною, цілісною і відкритою.

Відтак системний підхід є важливим у науковому пізнанні процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України як педагогічної системи й уможливило системне його дослідження.

Іншим важливим підходом до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України вважаємо *компетентнісний*, який:

– ґрунтується на ідеї формування змісту освіти «від результату» (стандартів), тому надважливою стає не стільки процесуальна, скільки результативна складова педагогічних систем, виражена в термінах компетентностей. На думку В. Ягупова, компетентнісний підхід покликаний сприяти забезпеченню «взаєморозуміння» і «взаємодії» компетентцій і компетентностей фахівця шляхом обґрунтування сучасних практико і суб'єктно орієнтованих ідей, принципів, методик, технологій і засобів проектування та моделювання результатів освіти в категоріях «професійні компетенції», «професійна компетентність», «фахова компетентність»³⁰;

– передбачає збільшення практичної зорієнтованості навчання, оскільки компетентнісний підхід до професійної діяльності не може

²⁹ Свистун В. І. Методологічні підходи до управління розвитком професійно-технічної освіти в умовах ринкової економіки. *Науковий вісник ІІТТО НАПН України. Професійна педагогіка*. 2015. № 9. С. 35–41.

³⁰ Ягупов В. В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. *Проблеми освіти*. 2019. № 92. С. 239–245.

обмежуватися тільки певними знаннями, вміннями та навичками, тому, щоб бути компетентним фахівцем, недостатньо мати фундаментальну теоретичну і практичну підготовку, а необхідно бути творчою особистістю, професійно та психологічно готовою і здатною до ефективного застосування набутих фахових знань у професійній діяльності³¹.

Цінність *компетентнісного підходу* для дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України полягає в його потенціалі щодо формування майбутнього фахівця, який володіє відповідними професійній діяльності цінностями та високим рівнем умотивованості до професійної діяльності, має практико-орієнтовану підготовку й усвідомлює необхідність інтегрувати набуті знання в оптимальні способи розв’язання професійних завдань.

Компетентнісний підхід природньо інтегрує з іншим науковим підходом – *діяльнісним*, який, у першу чергу, передбачає спрямованість організації освітнього процесу та змісту навчального матеріалу на формування професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України, здатності застосування теоретичні знання на практиці, формування здатностей до самоосвіти й командної роботи, успішної інтеграції у військовий соціум та професійної самореалізації.

Отже, діяльнісний підхід дає змогу через навчальну діяльність оволодіти професійною, оскільки діяльність є основою, засобом, вирішальною умовою розвитку професійних інтересів, намірів, уподобань та мотивів майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. Реалізація цього підходу в нашому дослідженні втілюється у виборі таких форм і методів педагогічного впливу на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, які дадуть їм можливість розвивати у процесі навчальної діяльності когнітивний, праксеологічний і ціннісно-мотиваційний компоненти, формувати норми професійної поведінки тощо.

Контекстний підхід є не менш важливим для нашого дослідження, сутність якого полягає у послідовному моделюванні змісту майбутньої професійної діяльності під час організації освітнього процесу та її спрямуванні на опанування системи знань, умінь та навичок майбутньої військово-професійної діяльності як організаторів фізичної підготовки і спорту в військовій частині.

³¹ Свистун В. І., Зуєва А. Б., Луговська Е. М. Професійне мислення фахівців як проблема професійної педагогіки. Професійна підготовка фахівців: креативний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. Євенок О.О., 2017. С. 298–318.

Використання потенціалу контекстного підходу до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України через трансформацію навчальної діяльності у професійну сферу сприяє підвищенню їхньої пізнавальної активності, формуванню ціннісного ставлення до професії офіцера, розвитку професійного мислення.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України ґрунтується також на *інтегрованому* підході, який нині вважається одним із важливих методологічних підходів підвищення ефективності освітнього процесу.

Інтеграція у вищій освіті передбачає об'єднання знань, умінь, навичок з навчальних дисциплін усіх циклів професійної підготовки майбутніх фахівців за принципом використання внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, а також з використанням професійної спрямованості навчального матеріалу³¹. Відтак реалізація інтегрованого підходу до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України забезпечує цілісність та безперервність професійної підготовки, наступність теоретичного знання і практичного досвіду, об'єднання спорідненого матеріалу кількох навчальних дисциплін навколо однієї теми; усуває дублювання і забезпечує взаємопроникнення знань і умінь одних навчальних дисциплін в інші, уможливорює взаємодію та взаємовплив цих знань, систематизує поняття, факти, уміння і навички, встановлює субординацію і координацію знань; цілеспрямовано розвиває пізнавальні й професійні здібності курсантів й дає їм можливість застосовувати набуті знання з різних навчальних предметів у професійній діяльності.

Цінність *суб'єктного підходу* для нашого дослідження полягає у розв'язанні завдань освітнього процесу через безпосередній вплив на особистість курсанта, що створює сприятливі умови з метою більш ефективного формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Сформована в процесі набуття військово-професійної освіти майбутнього офіцера у ВВНЗ професійна суб'єктність є вищою формою регуляції його військово-професійної діяльності та важливою передумовою особистісно-професійної самоактуалізації офіцера ЗС України, що забезпечує узгодженість особистих потреб, здібностей, очікувань відповідно до умов та вимог військово-професійної діяльності у військових частинах, гармонічно поєднується з позитивною Я-концепцією офіцера, професійною зрілістю, відповідальним ставленням до військово-професійної діяльності та її результатів,

адекватною самооцінкою, саморефлексією та активністю в самореалізації у професії офіцера¹.

Аналіз провідних методологічних підходів дав змогу визначити комплексну методологічну основу дослідження – проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, якою стали основні положення системного, компетентнісного, діяльнісного, контекстного, інтегрованого та суб'єктного підходів, що перебувають у тісному взаємозв'язку. Визначені й обґрунтовані методологічні підходи до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України є теоретико-методологічною основою моделювання цього процесу, реалізації педагогічних впливів та оцінювання динаміки сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців.

Процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у ВВНЗ зумовлено загальними педагогічними й спеціальними закономірностями й ґрунтується на взаємозв'язку дидактичних принципів і спеціальних принципів формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, визначених відповідно до методологічних підходів. Отже, при визначенні змісту, форм організації і методів навчання, які у найбільшій мірі сприятимуть формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, у відповідності до мети і загальних завдань професійної підготовки у ВВНЗ, ми керувалися такими принципами: науковості, системності і послідовності, наочності, оптимізації навчання, раціонального сполучення колективних та індивідуальних форм і способів навчання, зв'язок навчання з військовою практикою.

Принцип науковості вимагає, щоб зміст навчання відповідав сучасному стану розвитку як загальної, так й військової науки та техніки, стратегії та тактики дій як власних військ, так і вірогідного противника, вимогам сучасної війни як до рівня науково-технічного забезпечення бойової діяльності військ, так і морально-психологічного переважання сучасних воєнних конфліктів. Принцип системності та послідовності навчання є похідним від принципу науковості, оскільки кожна наука, маючи свою систему, передбачає певну системність і послідовність у формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. Зв'язок навчання з військовою практикою – цей принцип виражає військово-практичну спрямованість процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. Його основою є розуміння зв'язків і залежностей між пізнанням військової дійсності, результатом якої є

теорія, та практикою. Принцип оптимізації військово-дидактичного процесу полягає у навмисному виборі змісту, методів, форм і прийомів дидактичного впливу, які забезпечують найкращий результат у навчанні. Оптимізація передбачає підвищення результативності формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України не будь-якими засобами, а найбільш доцільним, найбільш відповідним для конкретної ситуації комплексом дидактичних засобів, добром таких методів і дидактичних засобів, які дають змогу найбільш успішно вирішувати поставлені завдання.

Принцип наочності у навчанні спирається на провідну роль зорових аналізаторів у сприйманні зовнішнього світу, тому навчальний матеріал необхідно надавати у найбільш унаочненій формі. Принцип раціонального сполучення колективних та індивідуальних форм і способів навчальної роботи передбачає організацію колективної навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням особливостей психології військового колективу і психіки майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України; диференціацію змістовного компоненту військово-дидактичного процесу; всебічне знання індивідуально-психічних особливостей майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України та їх урахування під час організації як колективної, так і індивідуальної навчально-пізнавальної діяльності; оптимальне сполучення колективних та індивідуальних форм і методів навчально-пізнавальної роботи курсантів тощо.

Змістовний блок моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України відображає особливості контексту їх професійної діяльності – загальновійськової професійної підготовки (формування як офіцера тактичного рівня), зміст військово-спеціальної підготовки (формування як фахівця із фізичної культури і спорту).

Вважаємо, що зміст формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України має бути спрямований на формування таких компонентів: ціннісно-мотиваційного (цінності, ставлення до професійної діяльності, рівень умотивованості до професійної діяльності); когнітивного (знання основа для здійснення успішної професійної діяльності); праксеологічного (сукупність умінь і навичок, необхідних для практичного вирішення завдань професійної діяльності); індивідуально-психічного (сукупність професійно важливих особистісних якостей, які сприяють орієнтованій на результат професійній діяльності); суб'єктного (усвідомлення значущості професійної діяльності крізь призму власних цілей).

Основним принципом формування змісту професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України є відповідність контексту діяльності – моделювання військово-професійних ситуацій, аналіз реальних прикладів, робота з нормативами, стандартами, чинними документами. Крім того, важливим принципом формування змісту є його інноваційність – відповідність найбільш сучасним надбанням теорії та практики, науковим розробкам і кращим практикам військової галузі та фізичної культури.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України відбувається протягом навчання у ВВНЗ шляхом опанування, в тому числі, і змістом навчальних дисциплін освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки. Як зазначено в Професійному стандарті, особливістю формування компетентностей військового фахівця є те, що вони набуваються поступово, формуються цілою низкою навчальних дисциплін або модулів на різних етапах даної ОПП підготовки військових фахівців³².

Нормативний зміст підготовки майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України за освітньо-професійною програмою включає цикли:

– *загальної* підготовки, складовими якого є навчальні дисципліни гуманітарної та соціально-економічної, природничо-наукової, базової підготовки;

– *професійної* підготовки, складовими якого є навчальні дисципліни загально-професійної, військово-професійної, військово-спеціальної підготовки.

Згідно з освітньо-професійною програмою кожна навчальна дисципліна циклу формує певні компетентності.

Наявність у структурі моделі *суб'єкт-суб'єктного блоку* зумовлено, насамперед, тим, що проектується педагогічна система, яка має органічно поєднувати суб'єктів педагогічного процесу у взаємодії (суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини між викладачем та курсантом). Належний рівень співпраці педагогів і здобувачів вищої освіти забезпечує умови і можливості всебічної підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Саме такі відносини є найбільш сприятливими для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

Методичний блок моделі охоплює методiku формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС

³² Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних сил України. Спеціалізація «Фізичне виховання і спорт Збройних сил» (ВОС 320100): затв. нач. Гол. упр-ня доктр. та підг. ГШ ЗСУ від 30.12.20 р. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/profesiyni-standart-017-2020.pdf> (дата звернення: 18.01.2023).

України, яка ґрунтується на методах, засобах навчання (інтерактивні та мультимедійні, матеріально-технічні засоби, інформаційно-комунікативні технології, навчально-методичні матеріали тощо) відповідно видам навчальних занять у ВВНЗ (лекція, практичне, семінарське, групове заняття, групова вправа, тренування, індивідуальне заняття, тактичне (тактико-спеціальне, тактико-стройове) заняття, самостійна робота), які складають методичну основу набуття професійної компетентності майбутніми офіцерами – фахівцями ФКіС ЗС України.

Оцінно-результативний блок передбачає результат – сформованість професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, який визначається за допомогою критеріїв (аксіологічно-спонукального, пізнавально-знаннєвого, операційно-діяльнісного, індивідуально-психічного, рефлексивного). Основною функцією цього блоку є визначення актуальної динаміки та оцінювання рівнів сформованості (низький, посередній, достатній, високий) професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. У свою чергу, за результатами діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України вносяться відповідні зміни до завдань і змісту їх навчальної діяльності, корегуються форми, методи і засоби формування, а також види навчальних занять та їх співвідношення між собою.

Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС забезпечують дієвість всіх блоків моделі, а саме:

– забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення курсантів до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ;

– педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України;

– удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

– уточнення й конкретизація критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України³³.

³³ Поливнюк В.В. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України : дис. д-ра філософії : 011 – «Освітні, педагогічні науки». Київ, 2023. 350 с.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розроблена та науково обґрунтована нами модель, яка є схематичним відображенням мети, завдань, методологічних підходів, принципів, умов, компонентів професійної компетентності, форм, методів і засобів навчання, критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, сприятиме, на нашу думку, формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, оскільки уможливило системність дослідження цього педагогічного процесу за допомогою моделювання концептуальних, процесуальних, структурно-змістових та інших його характеристик.

Подальших досліджень потребують методичні засади формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

АНОТАЦІЯ

У статті актуалізовано необхідність моделювання у пізнанні педагогічних систем, явищ, об'єктів що знаходить підтвердження у доробках науковців у галузі військової педагогіки. Представлено авторське уявлення моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України, яка включає цільово-методологічний, змістовий, суб'єкт-суб'єктний, методичний, оцінно-результативний блоки. Запропонована модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України уможливило системність дослідження цього педагогічного процесу за допомогою моделювання концептуальних, процесуальних, структурно-змістових та інших його характеристик.

Література

1. Капінус О. С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. 600 с.
2. Олійник Л. В. Теоретичні та методичні засади навчання військово-спеціальних дисциплін майбутніх магістрів військово-соціального управління : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2021. 42 с.
3. Торічний О. В. Теоретико-методичні засади формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2013. 36 с.

4. Азаров І. С. Підготовка майбутніх офіцерів до прогностичної діяльності у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 20 с.

5. Вербин Н. Б. Розвиток професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління у процесі оперативно-тактичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00. 04. Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Київ, 2018. 20 с.

6. Крикун В. Д. Формування іншомовної професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління : автореф. дис. ... канд пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 19 с.

7. Лісніченко Ю. М. Підготовка майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 20 с.

8. Марченков С. М. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2021. 21 с.

9. Шалигіна Н. П. Розвиток комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів у процесі військово-професійної підготовки до участі в міжнародних миротворчих операціях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 20 с.

10. Бакуменко Р. О. Розвиток професійної компетентності офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 21 с.

11. Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 20 с.

12. Нехаєнко С. І. Розвиток професійної компетентності офіцерів-організаторів морально-психологічного забезпечення в процесі оперативно-тактичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 21 с.

13. Тракалюк О. Л. Розвиток фахової компетентності посадових осіб кадрових органів Збройних сил України у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 19 с.

14. Шевченко А. В. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 20 с.

15. Пронтенко К. В. Теоретичні і методичні засади навчання гирьового спорту курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 42 с.

16. Жембровський С. М. Методика організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативнотактичного рівня : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2013. 240 с.

17. Кирпенко В. М. Оптимізація спеціальної фізичної підготовки курсантів-льотчиків у період льотного навчання : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02. Львів, 2014. 20 с.

18. Кісілюк О. М. Методика розвитку силових якостей курсантів військових закладів вищої освіти засобами армспорту у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2021. 20 с.

19. Климович В. Б. Оптимізація системи фізичної підготовки курсантів-артилеристів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02. Київ, 2016. 20 с.

20. Чернявський О. А. Формування фахової компетентності офіцерського складу Збройних сил України зі спеціальної фізичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 16 с.

21. Юр'єв С. О. Методика розвитку рухових якостей курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2020. 22 с.

22. Ягодзінський В. П. Методика розвитку фізичних якостей курсантів-десантників засобами кросфіту у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2020. 19 с.

23. Погребняк Д. В. Розвиток фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин у системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 317 с.

24. Беліков І.О. Формування організаційної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту Збройних сил України : дис. д-ра філософії : 011 – «Освітні, педагогічні науки». Київ, 2023. 309 с.

25. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом : системи, процеси, технології : монографія. К.: Інформавтор, 2008. 472 с.

26. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 366 с.

27. Філософський енциклопедичний словник / ред. Шинкарук В.І., Бистрицький Є. К., Булатов М.О., та ін. Київ : Абрис, 2002. 751 с.

28. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

29. Свистун В. І. Методологічні підходи до управління розвитком професійно-технічної освіти в умовах ринкової економіки. *Науковий вісник ІІТО НАПН України. Професійна педагогіка*. 2015. № 9. С. 35–41.

30. Ягупов В. В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. *Проблеми освіти*. 2019. № 92. С. 239–245.

31. Свистун В. І., Зуєва А. Б., Луговська Е. М. Професійне мислення фахівців як проблема професійної педагогіки. Професійна підготовка фахівців: креативний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. Євенок О.О., 2017. С. 298–318.

32. Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних сил України. Спеціалізація «Фізичне виховання і спорт Збройних сил» (ВОС 320100): затв. нач. Гол. упр-ня доктр. та підг. ГШ ЗСУ від 30.12.20 р. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/profesiinyi-standart-017-2020.pdf> (дата звернення: 20.09.2023).

33. Поливаниук В.В. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України: дис. д-ра філософії : 011 – «Освітні, педагогічні науки». Київ, 2023. 350 с.

Information about the authors:

Svystun Valentyna Ivanivna,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Leading Researcher of the Department of Development
of Physical Education, Special Physical Training and Sports
of the Scientific Research Center for Problems of Physical Education,
Special Physical Training
and Sports of the Educational and Scientific Institute
of Physical Culture and Sports and Health Technologies
National University of Defense of Ukraine
28, Povitroflotskyi Prospect, Kyiv, 03049, Ukraine

Polyvaniuk Vitalii Vasylovych,

Doctor of Philosophy, Senior Researcher of the Department
of Development of Physical Education, Special Physical Training
and Sports of the Scientific Research Center for Problems of Physical
Education, Special Physical Training and Sports of the Educational
and Scientific Institute of Physical Culture and Sports
and Health Technologies
National University of Defense of Ukraine
28, Povitroflotskyi Prospect, Kyiv, 03049, Ukraine